

Annette Lassen, *Oldtidssagaernes verden*. København: Gyldendal, 2021. 208 s.

Recenserad av MIKAEL MALES

Med *Oldtidssagaernes verden* har Lassen skrivit en lättläst och balanserad introduktion till fornaldarsagorna. Boken börjar med en diskussion av genrens bakgrund, och Lassen noterar att forskare idag inte längre menar att fornaldarsagorna är en sen genre (s. 10). Detta är en viktig poäng, även om det mest förvånande i sammanhanget snarast är att forskare tidigare har påstått detta. Lassen diskuterar därefter mötet mellan germansk poesi och annan europeisk litteratur, trädning, undergrupper och datering.

Lassen diskuterar sedan mer detaljerat genrens början. Hon är befriande skeptisk till källvärdet i en 1200-talsbeskrivning av sagaläsning år 1119. Denna passage används ofta för att "bevisa" att sagorna existerade i sin senare form redan vid denna tid, men det antagandet medför en del problem, inte minst eftersom sagornas form tycks ha utvecklats gradvis. Lassen övergår därefter till att diskutera möjligheten att de tidigaste fornaldarsagorna skrevs på latin. I likhet med andra forskare utgår hon här från Dietrich Hofmanns hypotes från 1985 att *Yngvars saga* först skrevs på latin. Som Sabine Walter påpekade i sitt föredrag på Sagakonferensen 2022 bjuder denna hypotes dock på en del problem. För det första förutsätter den att den latinska avslutningen av sagan är en rest av en latinsk förlaga, snarare än att vara ett ornament för att få framställningen att framstå som mer trovärdig. Vid närmare granskning framstår den senare förklaringen som den mer sannolika. För det andra tycks det som föga sannolikt att man vid denna tid skulle ha investerat så stora resurser för att skriva en hagiografi över en relativt obskyr person. Forskarnas konsensus synes här att vara byggd på ett tvivelaktigt grundlag, och även om detta bara gäller en saga är ringverkningarna för vår förståelse av den norröna litteraturens utveckling påtagliga.

Lassen övergår därefter till en beskrivning av "Grensen mellem løgn og virkelighed". Av särskilt intresse i detta kapitel är de olika källorna till att nordiska pilgrimer tyckte sig finna relikvier av de gamla hjältarna, särskilt Sigurd och Starkad, på sina resor till de heliga platserna (s. 52–53). Detta antyder dels att vissa teman från sagornas värld var djupt inpräntade i pilgrimerna, men kanske också att de såg något slags konceptuellt släktskap mellan den religiösa och den heroiska världen.

Därefter diskuterar Lassen i tur och ordning sagornas stil, deras bruk av eddadiktning, det samhälle de skildrar och deras moderna reception. Lassens analyser är

i huvudsak goda och balanserade. Här vill jag bara återkomma till balansen mellan latinsk påverkan och lokal tradition. På s. 122 diskuterar Lassen en detalj i *Ragnar Lodbroks saga*, nämligen att svenskarna skall på dyrkat en ko som de kallade *Sibilja* 'den evigt råmande' (< *belja* 'råma, bröla', jämför formuleringen i sagan *er Sibilja beljar* 'när Sibilja brölar'). Lassen föreslår att namnet istället skall ses som en avledning av Sibylla. Kanske är Lassen här inspirerad av formuleringen i prologen till Snorres Edda: *...fann hann spákonu þá, er Sibil hét, er vér kóllum Sif* '...träffade han den spåkvinna som hette Sibil (=Sibylla), som vi kallar Sif'.

Lassens hypotes är intressant, då den förutsätter ett inslag av medeltida etymologi, där vagt liknande ord fritt kunde sammankopplas. Exemplet från Snorre illustrerar hur fria de etymologiska spekulationerna kunde vara. Det finns dock en grundläggande skillnad mellan de två exemplen. I Snorres text används ett namn från latinsk (ursprungligen grekisk) tradition för att förklara ett existerande norrönt namn, medan *Sibilja* enligt Lassens hypotes skulle vara *skapat* i efterlikning av *Sibylla* eller *Sibil*. Jag känner inte till några paralleller till en sådan utveckling, och Lassen anför inga. Dessutom är *Sibilja* inte en spåko, utan en brölände ko, och namnets tolkning antyds i frasen *er Sibilja beljar*. Ett antal kriterier talar alltså emot Lassens tolkning.

Detta exempel är av visst intresse för att belysa hur Lassens bok förhåller sig till strömningar inom forskningen. Under senare årtionden har Lassen och andra forskare, inklusive undertecknad, dragit allt större uppmärksamhet till latinsk påverkan på norrön litteratur. Något förenklat kan man säga att Lars Lönnroth med ett antal artiklar publicerade under 60-talet öppnade forskarvärldens ögon för möjligheten av latinsk påverkan inte bara på översatt litteratur, utan också på mer traditionsbundna genrer. Frågan blir då hur stor denna påverkan kan ha varit och hur stora likheterna mellan latinska och norröna motiv och konventioner behöver vara för att vi skall bedöma påverkan som ett sannolikt skäl till dem. Här finns inga enkla svar, men det är möjligt att reaktionen mot en äldre forskningssyn som prioriterade inhemsk tradition framför latinsk påverkan kan leda dagens forskare till en omvänd preferens. Också den kan skapa störningar för en balanserad utvärdering av sannolikheter. Lassen är en alltför solid och samvetsgrann forskare för att någon större obalans skall prägla hennes bok, men i diskussionen av *Yngvars saga* och *Sibilja* skymtar en viss förkärlek för extern påverkan, och den väldigt korta beskrivningen av äldre germanska paralleller tycks bekräfta detta (s. 16–19). Det är ju trots allt anmärkningsvärt att talare av germanska språk delade en motivvärld som gick tillbaka till senantiken, och det faktum att intresset för germanska paralleller upplevs som gammaldags gör inte parallellerna mindre anmärkningsvärda. Omfattningen av den latinska påverkan bör naturligtvis utforskas, men vår nuvarande positiva hållning till kulturellt utbyte gör

det inte mer sannolikt att enskilda ord, motiv eller texter utgör en frukt av ett sådant utbyte.

Sammanfattningsvis är Lassens bok en utmärkt, uppdaterad och balanserad introduktion till ämnet. Man kan ana en viss slagsida till förmån för latin, och germanska paralleller får lite utrymme. Jämfört med många studier av möjlig latinsk påverkan från 60-talet och framåt representerar boken likväl ett steg mot en mer balanserad bild. Min förhoppning är att denna utveckling fortsätter och att forskare alltmer överger dikotomin mellan en inhemsk och en latinsk förklaringsmodell. Ur ett europeiskt, jämförande perspektiv kan det inte råda någon tvekan om att den norröna litteraturen i många avseenden var mer traditionsbunden än de flesta, och troligen kan de starka poetiska konventionerna i någon mån förklara detta. Inte desto mindre var det mötet med latinet som gav upphov till den kreativa kraft som gjorde norrön litteratur till en världslitteratur. Den inhemsk–latinska symbiosen är en nödvändig komponent i vår förståelse av denna litteratur, och vår analytiska träffsäkerhet är beroende av att vi lägger våra egna, möjliga preferenser för germanska eller latinska förklaringsmodeller åt sidan.

Mikael Males, Professor i norrøn filologi, Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo. E-mail: mikael.males@iln.uio.no.